

Høring NOU 2019: 23 Ny opplæringslov

Innledning

Forandringsfabrikken Kunnskapssenter har siden 2009 systematisk hentet inn erfaringer og råd fra barn i skolen. Dette er gjort gjennom undersøkelser. Dette høringssvaret bygger på hovedsvar fra ca. 6000 elever som i undersøkelser har delt erfaringer og råd om skolen. Hva opplever de som bra? Hva gjør det trygt? Hva gjør det utrygt? Hva gjør skolen nyttig for dem? Hvilke råd har de for at skolen skal oppleves best mulig for flest mulig barn?

I høringssvaret til § 12.1 er det i tillegg brukt funn fra undersøkelsen PLAGE (193 barn og ungdommer med erfaring fra å plage andre i skolen), fra undersøkelsen SINT (101 unge som har brukt vold eller gjort kriminalitet) og undersøkelser om bruk av tvang i barneverninstitusjoner.

Opplæringsloven har et eget kapittel for å sikre elevens beste og rett til å bli hørt. Forandringsfabrikken (FF) er glade for det. Bygd på kunnskap direkte fra barn, er det en tydelig og viktig avgjørelse. Samtidig er det avgjørende at disse grunnleggende prinsippene kommer tydelig til syne i de andre paragrafene. Uten det kan elevens rett til å få snakke fritt og trygt, lett glemmes på steder i loven der akkurat det vil være avgjørende for at det kan tas beslutninger til barnets beste. Elevens rett til å snakke fritt og til å bli samarbeidet med (medvirkning), må gjenspeiles i alle paragrafene som er viktige for barnas læring og trivsel.

Kunnskap direkte fra barn viser tydelig at beslutninger til barnets beste, alt for sjelden tas på den måten barnekonvensjonen beskriver at dette skal gjøres, i skolen i dag. Dagens lovverk, forskrifter og retningslinjer har i altfor liten grad tatt barnekonvensjonens grunnleggende rettigheter opp i seg. Fagfolkene i skolen har i for liten grad fått opplæring i å konkret bruke barnekonvensjonens artikler og kommentarer i møte med elevene på skolen. Beslutninger til barnets beste tas derfor ofte uten at det som det skal bestemmes noe om, er godt nok belyst - og dermed på feil grunnlag

Bygd på kunnskap direkte fra barn, mener Forandringsfabrikken at de grunnleggende prinsippene fra Barnekonvensjonen om barns beste og retten til å bli hørt, må konkretiseres i alle paragrafer i opplæringsloven, som direkte omhandler barnets/elevens beste.

Nytt kapittel 2: Barns grunnleggende rettigheter

Forandringsfabrikken foreslår å legge inn et nytt kapittel 2 om barns grunnleggende rettigheter i ny opplæringslov. *Vi mener at ivaretagelse av disse 4 rettighetene er et krav etter FNs barnekonvensjon artikkel 3, 12 og 16. Det er ikke tilstrekkelig å ha med barnets beste og barnets rett til å bli hørt i en lovtekst dersom rettsanvender ikke forstår hvordan barnas rettigheter skal ivaretas i praksis.*

§ 12-1 Tiltak for å halde ro og orden og avverje skade.

Bygd på kunnskap direkte fra barn, må muligheter for å ta i bruk fysisk makt i skolen, ikke bli del av lovverket. Utvalget har selv pekt på flere problemstillinger knyttet til dette lovforslaget, men har likevel endt opp med et forsøk på å regulere dette. Utvalget sier at det etterspørres en tydeligere lovgivning rundt bruken av tvang, og at målet med paragrafen er *"å avverge skade, bedre rettssikkerheten, bidra til økt åpenhet og dermed også øke bevisstheten om bruk av tvang. Forhåpentligvis vil forslaget også bidra til å begrense bruken av tvang."* Kunnskap fra barn og unge som har opplevd tvang gir et klokkeklart hovedsvar: Tvang fører til utrygghet. Det er en kortsiktig løsning som fører til at de som blir utsatt for det, mister tilliten til voksne. Elever som gjør skumle eller farlige ting mot seg selv eller andre må stoppes, men de på stoppes på en måte som oppleves trygg både for de det kan gå utover og for eleven som gjør dette. Elever må aldri stoppes ved bruk av fastholding eller andre former for fysisk tvang. Dette lager svært store skader inne i barn og ødelegger tilliten til voksne, for lang tid etterpå. Bygd på kunnskap direkte fra barn, er dette en svært farlig vei å gå.

FF gir høringsinnspill til følgende:

- Begreper
- Kapittel 1 Formålet med og krava til opplæringa
- Kapittel 2 Forslag om nytt kapittel 2 Barns grunnleggende rettigheter
- Kapittel 3 Forslag til nytt kap 3: Medverknad, skoledemokrati skolereglar
- Kapittel 10 Universell opplæring og individuell tilrettelegging
- Kapittel 11 Skolemiljøet til elevane
- Kapittel 12 Skadeførebygging og ordenstiltak
- Kapittel 14 Rådgiving
- Kapittel 16 Opplysningsplikt og anna

Endringsforslag til selve lovteksten, bygd på kunnskap direkte fra barn, er i rødt – SI FRA OM DETTE IKKE FUNGERER ☺

Bygd på kunnskap fra barn ber vi om at disse begrep endres:

Samarbeid med barn erstatter elevmedvirkning:

Kunnskap fra barn sier at ordet medvirkning er et ord som er vanskelig for barn å forstå. Ordet samarbeid bør i stedet brukes. I tillegg er viser ordet samarbeid til at eleven og den voksne har mer likeverdige roller, der målet er at vurderinger og beslutninger om eleven skal tas SAMMEN med eleven.

Plaging erstatter mobbing

Kunnskap fra barn sier at ordet mobbing, mobber og mobbeoffer oppleves stigmatiserende for mange barn. Det har vært i bruk i flere tiår, det har vært kampanjer og satsinger med dette som fokus. Voksne har laget definisjoner, der det har vært viktig å beskrive hva som er mobbing - og at noen barn er mobbere og noen mobbeoffer. Forklaringer fra veldig mange barn om hva dette gjør med barn og med skole, må legges til grunn. Kunnskapen fra barn sier at dumme og slemme handlinger i stedet kan kalles plaging - og at det fra starten ved bruk av dette ordet, pekes på handlingene som gjøres.

Stoppe trygt erstatter tvang

Kunnskap fra barn sier at ordet tvang ikke må inn i opplæringsloven. Bruk av fysisk makt fra voksne mot barn, må dypt risikovurderes - og ikke brukes. Bruk av fysisk makt gir barn traumer og lager skader inne i barn. Barn som gjør vonde, skumle eller farlige handlinger, må stoppes trygt.

Kapittel 1. Formålet med og krava til opplæringa

§ 1-2. Formålet med opplæringa

Opplæringa skal, i samarbeid og forståing med heimen, opne dører mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring.

.....
Elevane og lærlingane skal møtast med tillit, respekt, menneskevarme og ~~krav~~ forventningar og få utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast.

Kunnskap fra barn

Det er fint at det står tillit og respekt i formålet. I tillegg sier kunnskap fra barn svært tydelig at barn må bli møtt med menneskevarme. Å bli møtt med menneskevarme og kjærlighet, er avgjørende for at barn skal kjenne trygghet. Kunnskap fra barn viser tydelig at trygghet er avgjørende for læring. Dermed sier kunnskap fra barn svært tydelig at det i formålet må stå at elevene må møtes med menneskevarme - aller helst bør det stå kjærlighet.

I ny opplæringslov bør ordet krav i stedet beskrives som forventninger. Å møte barn med forventninger, vil nå fram til flere ulike barn - også de barna som strever eller som har det vondt på skolen. Å møte barn som strever eller har det vondt med krav - kan gjøre skoledagene vanskeligere for dem. Kunnskapen fra barn sier tydelig at denne dypere forståelsen av hvordan ting henger sammen, må inn allerede i formålet i opplæringsloven.

Kapittel 2. Barns grunnleggende rettigheter

Forandringsfabrikken foreslår å legge inn et nytt kapittel 2 om barns grunnleggende rettigheter i ny opplæringslov. Vi mener at ivaretagelse av disse 4 rettighetene er et krav etter FNs barnekonvensjon artikkel 3, 12 og 16. Det er også en nær sammenheng mellom disse rettighetene, og de er gjensidig avhengig av hverandre. Får ikke barn nok og nyttig informasjon og ivaretas ikke barns privatliv, klarer ikke barn å uttale seg fritt. Uten at de har uttalt seg fritt er det umulig å finne barnets beste. Denne sammenhengen står tydelig beskrevet av barnekomiteen, i merknaden til FNs barnekonvensjon.

Stortinget vedtok rett før sommeren at disse fire grunnleggende rettighetene skal få plass i barneloven, helselovgivningen og barnevernlovgivingen. Stortingspolitikkerne i komite for justis har fått disse rettighetene presentert og har muntlig sagt at de vil foreslå at lovverket de har ansvar for, tar dem på alvor. Politikerne i utdanningskomiteen har vi tatt kontakt med for at de skal kjenne godt til disse rettighetene - og passe på at KD og utdanningsministeren sikrer dem inn i ny opplæringslov. :-) :-)

Dette kapitlet foreslås som et grunnleggende kapittel som vil gi barn rettigheter i forhold til alle avgjørelser som skal tas etter opplæringsloven. Kapitlet virker da sammen med alle bestemmelser som medfører at det foretas en handling eller avgjørelse. Det er ikke tilstrekkelig å ha med barnets beste og barnets rett til å bli hørt i en lovtekst dersom rettsanvender ikke forstår hvordan barnas rettigheter skal ivaretas i praksis.

§ 2-1. Elevane sin rett til å uttale seg

Elevane skal bli høyrde i saker som gjelder dem selv, og synspunkta skal vektleggjast i samsvar med alder og modning. Barn har rett til å uttale seg i saker som gjelder barn som gruppe.

Det er ikke nødvendig å innhente samtykke fra foreldre for å snakke med barnet.

Barn har rett på et miljø der barna føler seg respektert og trygg når barna skal gi uttrykk for sine synspunkter. Fremgangsmåten må sikre at barnet ikke blir utsatt for manipulering, utilbørlig påvirkning eller press fra andre.

§ 2-2 Elevane sin rett til informasjon

Barnet må få den informasjon som er nødvendig for å få uttale seg. Informasjonen skal gis på en hensynsfull måte.

Informasjonen skal være tilpasset barnets individuelle forutsetninger, som alder, modenhet, erfaring og kultur- og språkbakgrunn. Det skal så langt som mulig sikres at barnet har forstått innholdet og betydningen av informasjonen.

§ 2-3. Det beste for eleven

I alle handlingar og i avgjerder som vedkjem elevar, skal kva som er best for eleven, vere eit grunnleggjande omsyn.

Vurderingen skal ta utgangspunkt i barnet synspunkter. Ved vurdering av barnets beste skal barnets synspunkt fremgå og hvilken vekt barnets mening er tillagt. Dette må gjøres på en måte som sikrer barnets rett til privatliv, jf § 2-4 .

§ 2-4 Barnets rett til privatliv

Barnet har krav på ivaretagelse av deres privatliv.

Barnet må få informasjon om hva som kan skje med opplysninger barnet har fortalt. Barnet må få informasjon dersom det er aktuelt å dele opplysninger barnet har fortalt. Dette gjelder både hva som skal deles og til hvem.

Barnet skal få uttale seg før det bestemmes at informasjon skal deles, og barnets syn skal tillegges vekt i samsvar med alder og modenhet. Dette gjelder også i nødrettslignende tilfeller dersom det er mulig å innhente barnets syn.

§ Klagerett

Barn kan klage til Fylkesmannen dersom rettigheter i disse kapitlet er brutt.

Forandringsfabrikkens vurdering:

Det sentrale ved rettssikkerhet for barn er at det tas avgjørelser som blir riktige for dem. Helt avgjørende for at det skal tas riktige avgjørelser, er det at prosessen fram til avgjørelsen, foregår på riktig måte. Rettssikkerhet for barn setter krav til hvordan offentlige myndigheter går frem når de skal ta stilling til forhold som vedrører barn. Barn har en rekke prosessuelle rettigheter i Grunnloven, EMK, barnekonvensjonen og særlover. Kjennskap til og bruk av disse rettighetene er varierende, og dels mangelfull. Vi mener at den største utfordringen i dag for barns rettssikkerhet er manglende ivaretagelse av barns prosessuelle rettigheter. Manglende bruk/forståelse av barns grunnleggende

rettigheter medfører at barn har dårligere rettssikkerhet enn voksne. I tillegg til dette har barn ofte mindre mulighet til å ivareta sin egen rettssikkerhet enn voksne. Kombinasjonen av manglende kjennskap til/bruk av barns prosessuelle rettigheter og barns begrensede muligheter til selv å ivareta egne rettigheter gjør barns rettssikkerhet utsatt og sårbar. Dette må Norge gjøre noe med.

Eksempel på forskjellen for et barn når barns rettigheter er i fokus:

Lisa i andre klasse er en stille jente som har mange venner. Lærer er bekymret. En dag kommer en venninne av Lisa og forteller lærer at Lisa ikke har det bra hjemme og at noen er slemme med henne. Lærer snakker med Lisa og hun bekrefter med et nikk at noen er slemme hjemme. På spørsmål fra lærer om noen har gjort henne noe vondt mot henne, svarer ikke Lisa og ser ned i gulvet.

	Skole	Hva skjer?
Fokus på barnets rettigheter	Lærer fortsetter å snakke med Lisa. Sammen med Lisa blir hun enig om at de ikke informerer hennes foreldre for å beskytte henne (dette må eventuelt skje senere når saken er mer avklart). Læreren sikrer at Lisa får god informasjon om hva hun gjør og lager en trygghetsplan med henne dersom det skulle skje noe hjemme.	Lisa forteller mer etterhvert. Selv om det er vanskelig hjemme, opplever Lisa at det er godt å ha et sted der hun kan snakke og noen bryr seg uten at hun trenger å være redd for at foreldrene skal finne ut dette. Lisa forteller etterhvert at mor slår. Læreren blir sammen med Lisa enig om å melde videre til barneverntjenesten og Lisa får gi innspill til hva som skal stå i meldingen.
Fokus på meldeplikt	Rektor og lærer skriver en bekymringsmelding. De er bekymret for Lisa og håper barnevernet vil kunne hjelpe henne. Ofte informerer de foreldrene om at en slik melding er sendt. Begrunnelsen er de tenker det er viktig å ha et godt samarbeid med foreldrene.	Foreldrene får vite (enten av skolen eller barnevernet) at Lisa har fortalt at hun ikke har det bra hjemme og at det foreligger noen vage opplysninger om vold hjemme. Mor blir redd for å miste Lisa. Hun forteller til Lisa at hun ikke kan snakke med noen om dette. Da må Lisa flytte langt unna, og kanskje får verken møte foreldre, søsken eller venner. Hun må også flytte til noen som hun ikke kjenner. Lisa blir redd og forteller ikke om det mest alvorlige hjemme. Hun sier at det ikke skjer noe alvorlig hjemme.

Kunnskap fra barn

Barn vet at mange voksne ønsker å hjelpe, men de glemmer å spørre om elevenes meninger og ønsker - og de glemmer at store og små beslutninger de tar alltid og så langt det er mulig, skal bygge på det vi barn uttrykker er det beste for oss. Skoleproffene er bekymret for at ordlyden i den lovteksten som er foreslått, fører til at voksne fortsetter å ta avgjørelser bygd på hva de mener er til det beste for eleven- uten å snakke med eleven først.

For at barn skal få snakke trygt og for å kunne ta avgjørelser til det beste for oss, må de voksne alltid samarbeide med barnet. Dette gjelder også små barn, helt fra 1.trinn, det må bare gjøres på en måte som oppleves trygg for barnet. Vi må tas med i hele prosessen og få nok informasjon om alle avgjørelser som gjelder livene våre. Vi må i starten av en samtale få vite hva som skal skje med det vi forteller. Det må på slutten av alle samtaler avtales hva som skal skje med det som det er snakket om. Skolen må alltid gi oss informasjon og forklare oss hvis noe av det skolen har hørt oss fortelle eller noe skolen har observert eller av andre grunner er bekymret for, skal fortelles videre til noen andre på skolen, noen i andre tjenester eller til foreldre. Dette handler om barns rett til privatliv. Skolen må ikke bestemmes ting over hodet på oss, selv om skolen tror noe er til vårt beste.

Forandringsfabrikkens vurdering

Som utvalget selv påpeker i kap.18.1, er barnets beste (artikkel 3) et av de fire grunnleggende prinsippene i Barnekonvensjonen. I vurderingen av hva som er barns beste, sier FNs barnekomité at man *må* undersøke hva som er barnets syn, og at barnets syn skal tillegges behørig vekt i vurderingen av hva som er det beste for barnet. Barnets rett til å bli hørt (artikkel 12), gjelder i alle forhold som berører dem. Det er en rettslig sammenheng mellom barnets rett til å uttale seg og hensynet til barnets beste. Det er en sterk binding mellom disse to rettighetene.

Det står følgende i kommentarer til FNs barnekonvensjon: *«Det er ikke noe motsetningsforhold mellom artikkel 3 (barnets beste) og artikkel 12 (barns rett til å bli hørt), bare et komplementært forhold mellom de to generelle prinsippene: Den ene slår fast at barnets beste skal være målet, og den andre presenterer framgangsmåten for å nå dette målet, som består i å høre på barnet eller barna. Artikkel 3 kan faktisk ikke gjennomføres på korrekt vis uten at komponentene i artikkel 12 blir respektert.»*

Dersom barnet ikke får anledning til å uttale seg fritt er det ikke mulig å vurdere barnets beste.

Sammenhengen mellom barnets rett til å bli hørt fritt og barnets beste fremgår også av rapport fra Sivilombudsmannen. Her utdrag fra rapporten 2019/5021: *Alle barn har rett til fritt å gi uttrykk for meninger om forhold som berører barnet, og deres meninger skal tillegges vekt i takt med barnas alder og modenhet. Det er helt nødvendig å høre barn for å kunne vurdere hva som er til barnets beste.*

Det er en voksende forståelse av at barns rett til å uttale seg er den sentrale rettighet for barn. Denne rettigheten kan beskrives som nøkkelen til å sikre en rekke av barnets rettigheter.

Dersom man ikke lykkes med å sikre at barn får uttale seg fritt, er sannsynligheten stor for avgjørelser i strid med barnets beste. Samfunnet vil også i langt mindre grad kunne gi barn rett støtte og hjelp. Barn har ikke bare rett til å uttale seg: De har også en rett til «fritt» å uttale seg. For at barnets rett til å bli hørt skal sikres, må dette gjennomføres på en måte som sikrer at barna retten «til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter».

“Fritt” betyr også at barnet ikke skal manipuleres eller utsettes for utilbørlig påvirkning eller press. Det er derfor avgjørende at barnet får uttale seg til en voksen som oppleves trygg for barnet. Dette er utdypet på følgende måte av FNs barnekomite:

Partene skal sørge for å legge forholdene slik til rette at de tar hensyn til barnets individuelle og sosiale situasjon, slik at alle barn kan gi uttrykk for sine synspunkter, og de skal sørge for et miljø der han/hun føler seg respektert og trygg når han/hun fritt gir uttrykk for disse synspunktene. Det står videre følgende: Barnet har imidlertid også rett til å la være å utøve denne rettigheten. Det å gi uttrykk for sine synspunkter er et valg barnet har, ikke en forpliktelse.

For at valget til barnet skal være reelt må det sikres at barnet fritt får uttale seg. Barn skal ha rett til å uttale seg uavhengig av samtykke.

I lovforslaget til ny opplæringslov mener vi det ikke kommer tydelig nok frem at elevens egne beskrivelser må brukes som vurderingsgrunnlag for hva som er til det beste for eleven. Dette må tydeliggjøres for at retten om å bli hørt (art.12) skal oppfylles og legges til grunn for barnets beste. Det må også komme tydelig frem i lovteksten at når barnets beste er et grunnleggende hensyn, skal dette tillegges stor vekt.

~~Kapittel 2. Medverknad, skoledemokrati og skolereglar~~ **Kapittel 3 (tidligere del av 2) Skoledemokrati, skolereglar og foreldre sine rettigheter**

§ 2-2. Elevane sin rett til å medverke og plikt til å delta

Elevane skal få tilstrekkelig og forståelig informasjon og har rett til å ytre seg fritt i spørsmål som gjeld dei sjølve. For at eleven skal ytre seg fritt, må skolen sikre at eleven føler seg trygg, la eleven regelmessig få beskrive skolehverdagen og snakke med eleven direkte om alle forhold som er viktige for eleven. Elevane skal bli høyrde, og synspunkta skal vektleggjast i samsvar med alder og modning. Eleven skal samarbeides med i alle viktige beslutninger som berører dem. Ved vurdering av barnets beste skal barnets synspunkt fremgå og hvilken vekt barnets mening er tillagt.

Elevane skal vere aktivt med i opplæringa og følgje skolereglane. Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for at elevar med høgt fråvær frå opplæringa blir følgde opp.

Kommunen og fylkeskommunen har ingen plikt til å gi lekser, men kan påleggje elevane å gjere oppgåver utanom skoletida (lekser). Det må takast omsyn til at elevar har rett til kvile og fritid, og at noen elever blir påvirket av vanskelige hjemmeforhold eller at de av andre grunner har det vanskelig.

§ 2-3. Samarbeid med *elevene og foreldra*

Skolen skal samarbeide med *eleven og foreldra* om opplæringa til eleven.

Samarbeidet med foreldrene må gjøres etter avtale med hver elev.

Departementet kan gi forskrift om samarbeidet mellom skolen og elevene og mellom skolen og foreldra.

Kunnskap fra barn

Vi barn vet mest om hvordan det oppleves å være elev på skolene i Norge nå. Vi vet hva vi opplever som bra på skolen og hva som ikke oppleves som bra. Vi vet også hva som oppleves nyttig. Vi kan si noe om hvordan vi lærer best og hva som skal til for at vi skal trives best mulig. Skolen blir tryggere og mer nyttig for barn, hvis vi blir mer hørt på og at rådene til barn blir tatt på alvor.

De voksne som lager rammene for skolen har nok mange gode meninger med det de gjør. Men de har ikke selv gått i grunnskolen de siste årene. De vet ikke hvordan den skolen de har laga for oss nå, oppleves for barn. Vi synes det er veldig, veldig rart at de ikke trenger å vite mye mer om dette fra oss. Noen av oss har gått i snart 10 år på skolen. Veldig få av oss har fått et alvorlig spørsmål fra skolene vi har gått på om å beskrive hva vi synes er bra og hva som ikke er så bra - og om å gi dem råd.

Når skolen skal samarbeide med foreldrene, er det avgjørende at dette gjøres etter avtale med hver elev. Foreldresamarbeid over hodet på barn, kan gjøre at barn mister mye tillit og kan også gjøre direkte skade for barn. Når barn mister tillit til de voksne på skolen, går det utover både læring og trivsel.

Forandringsfabrikkens vurdering

Det er fint at en forskrift skal lages om hvordan foreldresamarbeidet skal gjøres. Avgjørende er det da at dette gjøres på en trygg måte for barna. Barnets grunnleggende rettigheter må tas vare på, i dette foreldresamarbeidet. Vi ber samtidig om at det lages en forskrift for hvordan skolen skal samarbeide med hvert enkelt barn - både i forhold til læring og trivsel. Dette er for store spørsmål til at det kan være opp til hver enkelt skole. Norge må ha noen grunnleggende rammer for hvordan dette skal gjøres, som gjør skolen tryggere for hvert enkelt barn i Norge. Barn må gå på skolen de aller fleste dagene i året. De kan ikke velge. Derfor er det helt nødvendig at skolen samarbeider mye tettere med hver elev, for at eleven skal kunne si fra hvordan skolen kjennes og hva som skal til for at skolen oppleves trygg og nyttig.

Vi viser til vår vurdering under §§ 2.1 og 2.2 der barn og unge ber om en synliggjøring av medvirkning/samarbeid i lovteksten. Eleven må være med i et samarbeid som gjelder ens egen faglige og sosiale utvikling. Et meningsfylt samarbeid skjer bare dersom eleven blir tatt med som en jevnbyrdig samarbeidspartner. Vi ber om at eleven, som skolens viktigste samarbeidspartner, tas inn i lovteksten. Foreldrene er selvfølgelig også helt sentrale i dette samarbeidet, men eleven er den viktigste og må være i fokus. Skolen har ansvar for at samarbeidet bærer preg av varme, forståelse og respekt.

§ 2-4. Skoledemokratiet

Kommunar og fylkeskommunar skal sørge for at elevane og foreldra **systematisk** får vere med på å planleggje, gjennomføre og vurdere verksemda til skolen, mellom anna organiseringa av skoledemokratiet, fastsetjinga av skolereglar og arbeidet med skolemiljøet. Elevane og foreldra skal delta i styringa av skolen. **Dette må gjelde i alle saker som er viktige for elevene.** Elevane skal ikkje delta i behandlinga av saker som er omfatta av lovfesta teieplikt.

Skolen skal leggje til rette for og oppmuntre til at alle elevane ytrar seg og deltek i skoledemokratiet. **Elevenes meninger må inkluderes grunnleggjende i skoleutviklingen.**

Elevane har rett til å velje elevråd. Dei kan òg velje å organisere elevdemokratiet på ein annan måte. **Skolen må tilrettelegge og understøtte elevdemokratiet med nødvendige ressurser.**

Kunnskap fra barn

Oppsummerte erfaringer fra barn om hva barn opplever at vi er med å si vår mening om og bestemme i skolen, viser at her er det svært mye å gå på. På spørsmål om hva barn opplever å være med å bestemme, viser svarene mindre og veldig konkret ting, som aktivitetsdager, spesielle opplegg, arrangementer knyttet til høytider, turer osv. Få av oss svarer at vi er med å si vår mening om hva vi skal lære, hvordan vi skal lære, hva som må gjøres for at det skal bli tryggere i klassen, hvordan læreren skal møte elevene, hvordan skolereglene bør være osv. De større grunnleggende tingene som avgjør hvordan vi lærer og trives på skolen, opplever få av oss å få spørsmål om.

Forandringsfabrikkens vurdering

Selv om "demokrati" og "elevmedvirkning" er kjente begreper i skolen, er FFs bekymring at begrepene ikke fungerer godt nok i praksis. Forandringsfabrikken sine undersøkelser viser dette. Lovteksten sier at skolen skal jobbe for at alle elevene blir hørt og er aktive deltakere i styringen av skolen. For å få til dette, må alle skolene ha en metodikk som sikrer at lærerne systematisk kan hente inn erfaringer om hvordan elevene opplever klasserommet, læreren og skolen og hvilke råd de har til hvordan skolen skal bli bedre. Et eksempel på en slik metodikk: I Forandringsfabrikkens undersøkelser bruker vi en deltakende metodikk, utviklet i tett samarbeid med barn og unge. Den har vi kalt Forandringsmetodikk. Denne bygger tett på aksjonsforskningsmetodikken Participatory Learning and Action (PLA). Metodikken tar på dypt alvor at **alle** barn har rett til å sin mening på måter som oppleves trygge for dem. Grunnleggende i denne metodikken er derfor å spørre elevene på en måte som gjør at alle fritt kan få si sin mening.

§ 2-5. Skolereglar

Kommunar og fylkeskommunar skal gi forskrift om skolereglar. Skolereglane skal ha føresegner om organisering av skoledemokratiet og om rettar og plikter for elevane, mellom anna om orden og åtferd. **Elevenes grunnleggjende rettigheter etter FNs barnekonvensjon må tydeliggjøres i skolereglene.**

Det skal òg givast skolereglar om kva tiltak som kan brukast når elevar bryt skolereglane, og om korleis slike saker skal behandlast. **Det må tydelig komme fram at elevene har rett til å bli hørt før det blir truffet beslutning om tiltak.** Skolen kan berre bruke tiltak som er fastsette i skolereglane. **Fysisk refs eller annen krenkende behandling av elevene er ikke tillatt.**

Skolereglane skal skrivast slik at **alle** elevane, **uansett alder**, kan forstå dei.

Forandringsfabrikkens vurdering

Våren 2019 leverte skoleproffene i Forandringsfabrikken et forslag til trivselsreglement til Oslo skolen, utarbeidet i samarbeid med Sentralt Ungdomsråd og Elevorganisasjonen. Her grunnprinsipper i forslaget:

*På denne skolen har vi følgende **elevsyn**:*

Barn og unge har mye kunnskap om livet sitt. De gjør så godt de kan, ut fra hvordan de har det. De er like mye verdt som voksne. De trenger kjærlighet og må bli tatt på alvor.

*På denne skolen **ønsker vi at alle skal**: ha det bra og føle seg trygge, kunne være seg selv, få muligheten til å lære godt, ha venner, ha minst en voksen de kan snakke med.*

Få regler med forklaring på hva som skjer hvis reglene brytes

Når noe går galt, møter de voksne oss med **varme og forståelse**

De voksne må samarbeide med oss og vi må legge en plan sammen slik at det ikke skjer igjen. Konsekvenser må alltid varsles på forhånd og informasjon om hva som har skjedd, skal deles videre etter avtale med oss.

Alle elever gjør sitt beste for å hjelpe elever tilbake i fellesskapet

Alle voksne tar ansvar for at alle elever føler seg trygge og inkludert

Det er grunnleggende at skolen har regler som sikrer en trygg skole for elevene. Trygghet er helt avgjørende for læring og helt avgjørende for trivsel.

Skolereglene må ta utgangspunkt i prinsipper som barn og unge opplever som trygge - ikke det voksne mener er trygghet. Forandringsfabrikkens undersøkelser viser at det fagfolk beskriver som trygt kan være ulikt det barn opplever som trygt.

Kapittel 10 Universell opplæring og individuell tilrettelegging

§ 10-4. Vedtak om individuelt tilrettelagd opplæring

Kommunen og fylkeskommunen skal hente inn ei sakkunnig vurdering frå den pedagogisk-psykologiske tenesta før dei avgjer om ein elev skal få individuelt tilrettelagd opplæring. Den pedagogisk-psykologiske tenesta skal **saman med eleven** ta stilling til om eleven treng slik tilrettelegging.

- a. Skolen må sikra at eleven får delta i utforming av pedagogisk rapport som sendes til PPT, og kva dei tenker at PPT kan hjelpa med. Det må tydelig fremgå i pedagogisk rapport kva som er foreldre og lærere sine beskrivelser og hva som er elevens egne meninger. Eleven må trygt få beskrive hva som er vanskelig på skulen, med fag eller i livet ellers. Elevens mening må dokumenterast.
- b. PPT må sikra at barnet/ungdommen får informasjon om kva PPT er og kva dei kan hjelpa med
- c. PPT må sikra at barnet/ungdommen får mulighet til å snakka trygt og aleine med sin kontaktperson i PPT
- d. PPT må sikra at eleven får informasjon om taushetsplikt, meldeplikt og når denne inntreffer.

- e. Eleven må få kjennskap til at det blir skrevet journal frå samtalen med barnet, og at dei har rett til innsyn i denne.
- f. PPT må innen 3 måneder følgja opp og vurdere tiltak og tilråding i samråd med fortrinnsvis eleven sjølv, foreldre og skulen om tiltaka har vært nyttige og ført til at eleven har fått det betre.

Kommunen og fylkeskommunen kan berre fråvike den sakkunnige vurderinga dersom dei kjem til at eleven kan få tilfredsstillande opplæring på ein annan måte. Ei slik avgjerd skal vere grunngitt i vedtaket **og gjort i samarbeid med eleven det gjelder.** Før et vedtak kan fattes om fravik fra den sakkyndige vurderingen er skolen pliktig til å bevisstgjøre eleven nok til at den selv skal kunne danne ei mening om hva det vil innebære. Dersom eleven ønsker å være i fellesundervisninga, kan den fortsatt det. **Elevens mening skal dokumenteres.** I vedtak om individuelt tilrettelagd opplæring kan det gjerast unntak frå reglane om innhaldet i og organiseringa av opplæringa. Ei sakkunnig vurdering kan berre gjerast med samtykke frå eleven og foreldra. Eit vedtak om individuelt tilrettelagd opplæring kan berre gjerast når **primært eleven, eller hvis dette ikke er mulig foreldra, samtykkjer.** Eit tilbod om individuelt tilrettelagd opplæring skal utarbeidast i samråd med eleven og foreldra, og det skal leggjast stor vekt på deira syn. **Eleven og foreldrene må ses på som unike parter i saken. Målet er å ivareta elevens beste. For å finne elevens beste må dette skje i nært samarbeid med eleven. (jf. artikkel 12. I barnekonvensjonen)**

Kunnskap fra barn:

Når PP-tjenesten mottar en henvisning må de så langt det er mulig snakke med barn alene. PPT må snakke med barnet først, hvis barnet ønsker dette. Barnet må kunne ha med noen barnet er trygg på, hvis barnet ønsker dette. Alt dette har vi barn rett til, etter barnerettighetene. Vi har også rett til å få informasjon om hva PPT er og hva de kan hjelpe med og om hva som gjøres med det vi forteller til PPT. I slutten av samtale, må det alltid fortelles til oss og vi må få uttale oss, hvis PPT har tenkt å fortelle noe videre.

Tiltak må så langt det er mulig lages i samarbeid med oss. Barnet vet hvordan livet, skolen og læring oppleves og kan si noe om hva vi selv mener at vi trenger hjelp til. I følge FNs barnekonvensjon kan ikke noe hjelp bestemmes for oss barn uten at vi har fått sagt vår mening. PP-tjenesten kan ikke gjøre saksvurderinger uten å ha snakket med barnet det gjelder.

Forandringsfabrikkens vurdering:

Det er først og fremst eleven som må leve med konsekvensene av tilrådingen i en sakkyndig vurdering og resultatet av evnetesten. Barnet og foreldrene må derfor ansees som to ulike parter i saken. Eleven må gis tilstrekkelig informasjon til å kunne danne seg en mening om egen situasjon. Det bør tydelig fremgå at gjennom hele prosessen fra henvisningsskjema til innholdet i sakkyndig vurdering er målet å ivareta elevens beste. For å finne elevens beste må dette skje i nært samarbeid med eleven selv. (jf. artikkel 12. I barnekonvensjonen)

§ 10-5. Kva den sakkunnige vurderinga skal innehalde

Det må tydelig fremgå i sakkyndig vurdering hva som er PPT sine egne vurderinger, hvordan elevens beste vurdering er gjennomført og hvordan eleven stemme er ivarettatt og vektlagt i vurdering og tilråding. PPT må sikre at eleven gies mulighet til å snakke alene med PPT. I den sakkunnige vurderinga skal den pedagogisk-psykologiske tenesta alltid greie ut om

- a. eleven sitt utbytte av den universelle opplæringa
- b. kvifor eleven eventuelt ikkje har tilfredsstillande utbytte av opplæringa
- c. kva som er realistiske opplæringsmål for eleven
- d. kva tiltak som kan gi eleven eit tilfredsstillande utbytte av opplæringa

§ 10-6. Krav om kompetanse for å gi individuelt tilrettelagd opplæring

Den som skal gi individuelt tilrettelagd opplæring, må oppfylle kompetansekrava for å bli tilsett i lærarstilling, jf. § 15-2, og krava om relevant kompetanse i faget det skal undervisast i, jf. § 15-3.

I vedtak om individuelt tilrettelagd opplæring kan det gjerast unntak frå kompetansekrava dersom det vil gi eleven betre opplæring. Slike unntak kan berre gjerast for personar med ei universitets- eller høgskoleutdanning som gjer dei særleg eigna til å vareta behova til eleven. Eleven må orienteres om hvilke konsekvenser dette kan ha for vidare skolegang.

§ 10-7. Individuell opplæringsplan

Skolen skal **sammen med eleven** utarbeida ein individuell opplæringsplan for elevar som får individuelt tilrettelagd opplæring. I planen skal det stå kva som er måla for og innhaldet i opplæringa, kva eleven trenger for nå måla og korleis undervisninga skal drivast.

Kunnskap fra barn

Når det skal utarbeides planer og mål for elever har det stor betydning om vi selv har vært med å utforme og sette disse målene. Det kan gjøre oss mye mer motiverte til å nå dem, og kjenne at skolen virkelig vil samarbeide med oss. Det er avgjørende for om vi lykkes.

§ 10-8. Årleg evaluering av eleven sitt utbytte av den individuelt tilrettelagde opplæringa

Skolen skal **i samarbeid med eleven** ein gong i året utarbeide ei skriftleg oversikt over den individuelt tilrettelagde opplæringa eleven har fått. Her må vurderes elevens utvikling sett opp mot måla i den individuelle opplæringsplanen.

Vurderingen må inneholde elevens tilbakemelding på om de igangsatte tiltakene vært nyttige eller bør endres eller avsluttes. Eleven eller foreldra skal få oversikta og vurderinga.

Kapittel 11. Skolemiljøet til elevane

§ 11-4. *Plikt til å sikre at elevane har eit trygt og godt psykososialt skolemiljø (aktivitetsplikt)*

Alle som arbeider på skolen, skal følgje med på korleis elevane har det, og om mogleg gripe inn mot krenking som til dømes mobbing, vald, diskriminering og trakassering.

Alle som arbeider på skolen, skal varsle rektor dersom dei får mistanke om eller kjennskap til at ein elev ikkje har det trygt og godt. Rektor skal varsle kommunen og fylkeskommunen i alvorlege tilfelle.

Ved mistanke om eller kjennskap til at ein elev ikkje har det trygt og godt, skal skolen snarast undersøkje **saka hva som er elevens syn i saken og lage en plan for undersøkelsen sammen med eleven.**

Når ein elev seier at han eller ho ikkje har det trygt og godt, skal skolen undersøkje saka og så langt det finst eigna tiltak, sørgje for at eleven får det trygt og godt. Det same gjeld når ei undersøking som skolen sjølv har sett i gang, viser at ein elev ikkje har det trygt og godt. Tiltaka skal veljast på grunnlag av ei konkret og fagleg vurdering **av hva som er elevens beste. Barnets syn skal tillegges behørig vekt i vurderingen av hva som er til elevens beste. .**

Skolen skal **i samarbeid med eleven og foresatte** lage ein skriftleg plan når det skal gjerast tiltak i ei sak. I planen skal det stå

- a) kva problem tiltaka skal løyse
- b) kva tiltak skolen har planlagt
- c) når tiltaka skal gjennomførast
- d) kven som skal gjennomføre tiltaka
- e) når tiltaka skal evaluerast

Skolen skal dokumentere kva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikta etter første til femte avsnitt, i den forma og det omfanget som er nødvendig.

Kunnskap fra barn:

Hvis barn har det vanskelig på skolen, må vi få muligheten til å snakke **alene** med en voksen vi føler oss trygge på. Det er viktig at vi får lov til å beskrive hvordan vi har det og hvordan det kjennes ut for oss. Den voksne må møte oss med respekt og tillit- og virkelig tro på det vi sier.

Det er veldig rart at voksne ofte skal observere så mye uten å snakke med oss. Når de observerer, lager de seg egne meninger om hva som skjer. Så glemmer de å spørre oss. Ofte kan de feiltolke en situasjon. Vi har ikke fasiten, men vi har forslag til løsninger. Våre forslag må tas med i vurderingen om hva som er det beste for oss.

Forandringsfabrikkens vurdering

Forandringsfabrikken er bekymret og stusser over at utvalget har valgt å kutte ut formuleringen fra § 9A-4 i dagens lov; **“Skolen skal sørge for at involverte elever blir høyrde. Kva som er best for elevane, skal vere eit grunnleggjande omsyn i skolen sitt arbeid.”** Utvalget sier i merknadene at elevens rett til å bli hørt og medvirke er et grunnleggende hensyn som er beskrevet i §§ 2-1 og 2-2, men Forandringsfabrikken mener at **hensynet er så viktig at det må komme tydelig frem også i denne bestemmelsen.**

I en evaluering av § 9A (utført av Deloitte juni 2019 for Udir) melder mange skoler om mer systematisk oppfølging og økt fokus på forebyggende arbeid. De sier også at lovendringen har bidratt til en sterkere elevstemme og økt vektlegging av elevens subjektive opplevelse av skolehverdagen. I tillegg viser evalueringen at i de sakene der Fylkesmannen er inne, så snakker de nesten alltid direkte med eleven. Vi er veldig glade for disse resultatene. Det er særskilt viktig at skolene fortsetter å høre på elevene. Trygghet for elevene er det viktigste. I arbeidet med å skape trygghet for alle- og for den enkelte- må skolen samarbeide med elevene.

Kapittel 12. Forebygging og skadeavverging

Skadeforebygging og ordenstiltak

I de neste avsnittene har vi foreslått å dele inn § 12-1 i tre deler:

§ 12-1.1: Forslag til ny paragraf som gjelder forebygging av tvangsbruk

§ 12-1.2: Forslag til omfattende endring som gjelder inngripende tiltak

§ 12-1.3: Forslag til ny paragraf som gjelder saksbehandling og klage

Formålet med dette er å forebygge og begrense bruk av skadeavverging, fremme og sikre respekt for barns menneskerettigheter, sikre at skadeavverging bare forekommer i de tilfeller det er hjemmel for å bruke skadeavverging og at det aldri brukes uten å risikovurderes

§ 12-1.1 Forebygging

~~Skolen skal arbeide forebyggjande mot skade og fare, og sørgje for tryggleik med minst mogleg inngripande tiltak.~~

a. På systemnivå

Skolen plikter å sørge for at forholdene legges til rette for minst mulig bruk av skadeavverging. Plikten omfatter blant annet å gi nødvendig opplæring til personell og systematisk evaluere faktorer av betydning for bruk av skadeavverging. Skolen har en plikt til å involvere elever i tiltak som skal forebygge bruk av skadeavverging. Alle som arbeider på skolen må kjenne til regelverket for bruk av skadeavverging. I akutte situasjoner må lærere få bistand dersom de ber skolens ledelse om dette.

b. På individnivå

Skolen skal samarbeide med eleven systematisk for å forebygge bruk av skadeavverging og andre inngrep i elevens personlige integritet. Hvis skolen er bekymret for om en elev kan skade seg selv eller andre, skal det alltid lages en plan i samarbeid med eleven. Den må inneholde elevens beskrivelse av hvordan eleven vil bli møtt og stoppet trygt i situasjoner som oppleves utrygge eller vonde for eleven.

§ 12-1.2 Inngrep i akutte nødsituasjoner

~~Tilsette i skolen kan gripe inn fysisk mot elevar dersom det er nødvendig for å avverje fare for skade på andre personar eller for å avverje vesentleg skade på eigedom. Tilsette kan òg gripe inn fysisk mot elevar for å halde ro og orden dersom det er nødvendig for å unngå meir inngripande tiltak. Tilsette kan berre nytte lite inngripande tiltak, som å halde eleven fast ei lita stund eller ta eleven ut av fellesrom. Dei fysiske inngrepa skal vere så få, kortvarige og skånsame som mogleg.~~

~~Tilsette i skolen kan likevel gripe inn overfor elevane etter reglane om nødrett og nødverje i straffelova §§ 17 og 18.~~

~~Dersom det blir nytta inngrep etter andre eller tredje avsnitt, skal rektor varslast, og hendinga må dokumenterast, i den forma og i det omfanget som er nødvendig. Rektor skal varsle kommunen eller fylkeskommunen.~~

~~Tiltak som er allment aksepterte i samhandlinga mellom vaksne og barna dei har omsorg for, skal ikkje reknast som tiltak etter denne føresegna. For helserelaterte tiltak gjeld kapittel 9 i helse- og omsorgstjenesteloven. Departementet kan gi forskrift om bruk av tiltak etter denne føresegna.~~

- a. Ved akutt fare for vesentlig skade på barnet selv eller barnets egne eiendeler kan det besluttet skadeavvergende tiltak.
- b. Ved akutt fare for andres liv, krenkelse av andres fysiske integritet eller vesentlig skade på andres eiendeler kan det besluttet skadeavvergende tiltak.

Før det benyttes skadeavverging skal barnet, dersom det er mulig, gis anledning til å uttale seg. Barnets uttalelser skal nedtegnes. Det skal legges særlig vekt på barnets uttalelser om tidligere erfaring med bruk av skadeavverging. Hensynet til barnets beste må vurderes.

Ledelsen på skolen skal i utgangspunktet bestemme bruk av skadeavverging. Dersom en akutt situasjon gjør at kontakt med skolens ledelse ikke er mulig, kan lærere bestemme. I slike tilfeller skal skolens ledelse så snart som mulig underrettes. Dersom situasjonen gjør fortsatt bruk av skadeavverging nødvendig, skal skolens ledelse bestemme om bruken av skadeavverging skal opprettholdes. Avgjørelser om bruk av skadeavverging er enkeltvedtak som skal begrunnes. Det må beskrives hva som var foranledningen til situasjonen som oppstod. Barnets opplevelse av situasjonen må beskrives først og for seg selv.

Avgjørelser kan påklages til Fylkesmannen. Skolen må informere elever og foreldre at de kan klage enkeltvedtaket inn til Fylkesmannen.

Elever som er i fare for seg selv eller andre, må stoppes måter som oppleves tryggest mulig for dem (§ 12-1.1) Trygghetsplanen følges så langt det er mulig. Tvang kan brukes for å avverge skade på person eller vesentlig skade på eiendom i alminnelige nødretts- og nødvergesituasjoner, jf. straffeloven §§ 17 og 18. Skjerming kan innebære at barnet henvises til opphold i rom/lokaler som er atskilt fra klasserom og fellesareal. Det er ikke adgang til å låse eller på annen måte stenge døren til dette rommet. Bruk av isolasjon er ikke tillatt. Ved vesentlig skade på eiendeler må inngrep vurderes opp mot hvilken skade det vil kunne medføre for barnet.

Etter bruk av skadeavverging skal barnet få mulighet til å snakke om hvordan skadeavvergingen ble opplevd av barnet. Samtalen skal gjennomføres av noen andre enn den som utførte skadeavvergingen. Barnet har rett til å ha med en som barnet er trygg på i samtalen dersom barnet ønsker dette. Barnets syn skal dokumenteres. Sammen med barnet skal det vurderes hvordan skadeavverging kan unngås senere, jf § 12-2b.

Samtalen kan gjennomføres uten samtykke foreldre og uten at foreldre er til stede, når hensynet til barnets beste taler for dette. Foreldre har rett på innsyn dersom dette er i samsvar med barnets beste. For beslutninger etter dette leddet skal det legges vekt på hva barnet mener.

§ 12-1.3. Saksbehandling og klage

Avgjørelser om bruk av tvang, etter reglene om nødrett og nødverge i straffeloven §§ 17 og 18, er enkeltvedtak. Avgjørelsene skal begrunnes og protokollføres. Elevens beskrivelse av før-situasjonen og hendelsen må være utgangspunkt for protokollføringen.

Skolen må informere elever og foreldre at de kan klage enkeltvedtaket inn til Fylkesmannen, enten muntlig eller skriftlig.

Kunnskap fra barn

Når barn oppfattes som de er til fare for seg selv eller andre, er vi ofte fortvilte, redde, lei seg eller desperate. Vi har det ofte veldig vondt og viser det gjennom frustrasjon, sinne eller andre uttrykk. Når den voksne møter dette med fastholding eller annen form for tvang, opplever vi å bli straffet for å ha det vondt og at den voksne tenker at vi er slemme eller farlige.

Tryggheten forsvinner hvis vi blir møtt med kjeft, konsekvenser eller fysisk tvang. Det er en kortsiktig løsning. Kanskje den voksne får stoppet situasjonen som har oppstått, men tilliten til oss blir oftest helt brutt. Det er veldig vanskelig å snakke ærlig med en voksen etter at den voksne har brukt fysisk makt. Vi lærer at de som skal passe på oss, er de samme som gjør det utrygt. Vi lukker oss inne for å beskytte oss. Kanskje merker dere voksne ikke det, kanskje spiller vi som at ingenting er skjedd. Men inne i oss er det laget en vegg mot dere. Denne veggen blir mellom oss og gjør at mer dumt kan skje.

I undersøkelsen "Hvis jeg var ditt barn" om bruk av tvang i barneverninstitusjon var at noe av det viktigste voksne kan gjøre for å forebygge tvang, er å samarbeide med barnet om hvordan barnet kan stoppes trygt. De voksne må lage en trygghetsplan sammen med barnet, for hva de voksne skal gjøre når barnet får det vondt. Denne planen må følges av alle voksne. Hvis voksne vil godt, men "gjetter" hva som er trygt for barn, kan de bomme og gjøre ting verre. Derfor er det helt avgjørende at lovteksten er tydelig på at trygghetsplanen skal lages i samarbeid med eleven.

Når barn og unge beskriver de voksne som stopper trygt, sier de at dette er voksne som:

- forstår at barnet ikke mente å gjøre noe dumt eller farlig
- forstår at barnet ikke ville såre, skuffe eller skade noen
- forstår at noe var strevsomt eller vondt for barnet
- stopper handlingene med forståelse og ydmykhet

Forandringsfabrikkens vurdering

Vi ber på det sterkeste om at denne lovteksten i endres. Slik forslaget er nå, legges det opp til at voksne på skolen kan drive med "mild, fysisk tvangsbruk". At isolering, fastholding og fysiske krenkelser foregår i skolen i dag, kommer tydelig frem i flere av Forandringsfabrikkens undersøkelser og i Barneombudets rapport "Grenseløs omsorg". Det dreier seg ofte om barn med store utfordringer, og tvangsbruken kan pågå over tid.

Det er vanskelig å forstå hvordan dette forslaget kan "...avverge skade, bedre rettssikkerheten, bidra til økt åpenhet og dermed også øke bevisstheten om bruk av tvang" som utvalget skriver i egne merknader (kap.57). Et lovforslag som åpner opp for skjønnsmessige vurderinger av hvordan tvang kan brukes for å stoppe uro, er ikke med på å begrense bruken av tvang. Heller tvert imot.

Forslaget vårt tydeliggjør at tvangsbruk IKKE er en skjønnsmessig vurdering som kan ligge på den enkelte voksne. Bruk av fastholding og annen type tvang er alltid siste utvei og må begrunnes i straffeloven §§ 17 og 18.

Vi stusser over at kapittel 12 har fått tittelen "Skadeforebygging og ordenstiltak", uten at selve "forebyggingen" er grundig omtalt.

Bygd på kunnskap fra barn, foreslår Forandringsfabrikken en egen lovtekst som omhandler hvordan skolene skal jobbe forebyggende for å sikre trygge skoler for elever og voksne. Vi ber om at lovteksten binder sammen forebygging og elevmedvirkning/samarbeid med eleven. En trygghetsplan som eleven selv har vært med å utarbeide, vil være selve grunnlaget for at eleven opplever at han/hun blir stoppet på en trygg måte.

Det må i tillegg alltid gjennomføres en risikovurdering som utdyper hvordan fysisk tvang kan skade eleven. Dette må også gjøres i samarbeid med barnet og dokumenteres. Eleven må få vite at tvang alltid er siste utvei, og skolen må forklare hva loven sier om dette. (se § 12-1.2.)

Vi ber om at elevens beskrivelse av før-situasjonen og selve hendelsen må være utgangspunkt for protokollføringen. Dette må komme tydelig frem i lovteksten. I tillegg må det komme frem at skolen har et informasjonsansvar. Begge deler er med på å sikre rettssikkerhet for elever som blir utsatt for tvang.

Forandringsfabrikken ber innstendig om å bygge denne paragrafen på kunnskap fra barn og endre lovteksten slik at fokuset blir å stoppe vonde eller farlige handlinger på måter som oppleves trygt for elevene.

§ 12-2. *Plan ved brudd på skolereglene* Bortvising

Kommunen og fylkeskommunen ~~bør~~ kan fastsette i skolereglene at elevane skal ha en plan for hva som skal gjøres for å ta elevene inn igjen i fellesskapet og sikre at brudd på skolereglene ikke skjer igjen. Planen må lages sammen med eleven og eleven er trygg på, hvis eleven ønsker dette. Planen skal ha som formål at skolen klarer å gjøre det trygt nok for eleven til å ikke gjøre brudd på skolereglene. ~~kan visast bort frå opplæringa etter fleire eller grove brot på skolereglene. Elevar på 1. til 7. trinn kan visast bort for enkelttimar eller resten av dagen, og elevar på 8. til 10. trinn kan visast bort for opp til tre dagar. Elevar i den vidaregåande opplæringa kan visast bort for opp til fem dagar. Det kan òg fastsetjast at elevar i den vidaregåande opplæringa kan visast bort for resten av skoleåret dersom regelbrota er særleg alvorlege.~~

~~Det er rektor sjølv som vedtek bortvising frå opplæringa. Om ikkje kommunen eller fylkeskommunen fastset noko anna, kan rektor gi lærarar høve til å vise bort elevar frå ei opplæringsøkt som læraren sjølv har ansvaret for. Bortvisinga kan ikkje vare meir enn to klokketimar. Det er fylkeskommunen sjølv som gjer vedtak om at ein elev i den vidaregåande opplæringa skal visast bort for resten av skoleåret.~~

~~Ein elev kan ikkje visast bort dersom mindre inngripande tiltak er tilstrekkelege.~~

Kunnskap fra barn

Å bortvise barn oppleves som en straff. Hva skal ellers begrunnelsen være? Og det er ikke lov å straffe barn med bruk av makt mot dem. Det finnes ingen forskning eller undersøkelser som bekrefter at det å bortvise har noe som helst effekt. Det finnes derimot mye kunnskap fra barn om at det å bortvise barn fra fellesskapet skader.

§ 12-3. Pålagt-Skolebyte *når det er til elevens beste*

Ein elev kan flyttast til **en annan skole, dersom eleven selv ønsker dette og uttrykket for vondt som atferda til eleven viser** går alvorleg ut over tryggleiken, trivselen eller læringa til **seg selv og** ein eller fleire medelevar.

Ein elev kan ikkje flyttast ~~dersom før trygghetsplan er lagd og prøvd ut. og den~~ Eleven kan heller ikke tvinges til å bytte skole dersom eleven har innspill til hvordan skolen kan gjøre det tryggere for eleven og eleven selv ikke ønsker å bytte skole. mindre inngripande tiltak er tilstrekkelege. Ein elev kan ikkje flyttast dersom det fører til at eleven må flytte ut av heimen eller gjer at dagleg skyss blir uforsvarleg. Ein elev i den vidaregåande skolen skal heller ikkje flyttast dersom det fører til at eleven må bytte utdanningsprogram og programområde. Kommunen og fylkeskommunen sjølv gjer vedtak om skolebyte.

Forandringsfabrikkens vurdering

Skolen må jobbe aktivt og forebyggende for å ikke komme i en situasjon der skolebyte vurderes. Som det står i lovteksten, så skal det prøves ut mange mindre inngripende tiltak før man kommer til en så alvorlig vurdering som skolebyte. Også i disse tiltakene skal elevens syn tillegges stor vekt.

Forandringsfabrikken peker igjen på faren med å ta ut formuleringer i lovteksten som sikrer elevens rett til å bli hørt og medvirke. I gjeldende lov står følgende:

Før det blir gjort vedtak om skolebyte, skal den som gjer vedtak, rådføre seg med rektor og lærarane til eleven og sørge for at eleven blir høyrd.

Kva som er best for elevane, skal vere eit grunnleggjande omsyn i vurderingane etter første og andre ledd og i saksbehandlinga.

En vurdering av elevens beste må alltid ligge til grunn for alle avgjørelser som omhandler eleven. Forandringsfabrikken mener at dette er for viktig til at det kan sikres bare gjennom en grunnleggende paragraf. For å sikre elevstemmen, må det komme tydelig frem også i denne bestemmelsen, fordi denne bestemmelsen kan være svært alvorlig for elever. Hvis det har gått så langt at et skolebyte vurderes, må det tas hensyn til alle elevene som er involvert. Alle elever har de samme rettighetene.

Kapittel 14. Rådgiving

§ 14-2. Rådgiving om sosiale og personlege forhold

Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for god tilgang til nødvendig rådgiving om sosiale og personlege forhold. Elevane skal få rådgiving på den skolen dei går på, og individuelt dersom dei treng det. Elevane skal kunne få råd frå andre enn lærarane sine om dei ønskjer det.

Det er ikke nødvendig med samtykke fra foreldre for at barn skal få rådgivning. Det er ingen aldersgrense for denne retten. Barn har krav på at opplysningene ikke registreres eller gis videre. Under alle omstendigheter er det viktig at barnet får god informasjon om hvilken hjelp som finnes.

Dersom barnet ønsker hjelp utover rådgivning og barnet aksepterer at informasjon gis videre, kan informasjon gis videre. Dersom barnet ikke ønsker at opplysninger skal deles videre, må barnet ikke presses til å dele opplysninger. Dersom det er snakk om opplysninger som medfører at meldeplikten er oppfylt, må barnet bli informert om alle de handlinger skolen vil foreta med det formål å hjelpe barnet. Det er da anledning til å dele opplysninger selv om barnet ikke ønsker dette. Skolen må sikre at barnet blir ivaretatt.

Fylkeskommunen skal sørge for at lærlingar har tilgang til rådgiving om sosiale og personlege forhold.

Departementet kan gi forskrift om rådgiving om sosiale og personlege forhold.

Forandringsfabrikkens vurdering

Vi ber om at inkluderer innspillene bygd på kunnskap fra barn i lovteksten. Dette er helt avgjørende for at elevene skal føle seg trygge, få tillit til den voksne og tørre å snakke. Forslaget vårt bygger også på den danske Serviceloven. I Danmark er det vurdert at det er svært viktig at barn har noen å snakke med som ivaretar deres rett til privatliv. Tillit er avgjørende for at barn skal kunne snakke om ting som barn trenger å snakke om og som er viktig for dem. Skolen er riktig instans for dette, fordi det er på skolen barn er. Hvis dette ikke kommer med i lovteksten må det bli en del av forskriften. Forskriften bør bygge på den danske Serviceloven.

Kapittel 16. Opplysningsplikt og anna

§ 16-1. Plikt til å opplyse sosialtenesta og helse- og omsorgstenesta

Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for at alle som utfører tenester eller arbeid etter denne lova, i arbeidet sitt er merksame på forhold som kan føre til tiltak frå sosialtenesta eller helse- og omsorgstenesta i kommunen.

Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for at alle som utfører tenester eller arbeid etter denne lova av eige tiltak gir sosialtenesta og helse- og omsorgstenesta i kommunen opplysningar om velferda til eleven dersom slike opplysningar kan føre til tiltak etter sosialtjenesteloven eller helse- og omsorgstjenesteloven. **Opplysningar som er omfatta av teieplikt, kan ein berre gje vidare av eige tiltak etter samtykke frå eleven eller foreldra.**

Gjeldende lov § 15-4: Av eige tiltak kan opplysningar berre givast med samtykke frå eleven, eventuelt frå foreldra, eller så langt opplysningane elles kan givast utan hinder av teieplikta.

§ 16-2. Plikt til å opplyse barnevernet

Alle som utfører tenester eller arbeid etter denne lova, skal i arbeidet sitt vere merksame på forhold som kan føre til tiltak frå barneverntenesta.

Alle som utfører tenester eller arbeid etter denne lova, skal utan hinder av teieplikta melde frå til barneverntenesta, ~~uten ugrunnet opphold.~~ **Barnets grunnleggende rettigheter etter FNs barnekonvensjon (nytt kapittel 2) må ivaretas før melding sendes.**

Melding kan sendes

- a) når det er grunn til å tru at eit barn blir eller vil bli mishandla, utsett for alvorlege manglar ved den daglege omsorga eller anna alvorleg omsorgssvikt,
- b) når det er grunn til å tru at eit barn har ein livstruande eller annan alvorleg sjukdom eller skade og ikkje kjem til undersøking eller behandling, eller at eit barn med nedsett funksjonsevne eller eit spesielt hjelpetrengande barn ikkje får dekt sitt særlege behov for behandling eller opplæring,
- e) ~~når eit barn viser alvorlege åtferdsvanskar i form av~~ **gjør** alvorleg eller gjentatt kriminalitet, **alvorlig og gjentatt** misbruk av rusmiddel eller ei anna form for utprega normlaus åtferd

- d) når det er grunn til å tru at eit barn blir eller vil bli utnytta til menneskehandel

Alle som utfører teneste eller arbeid etter denne lova, pliktar òg å gi opplysningar etter pålegg i samsvar med barnevernloven § 6-4.

Kunnskap fra barn

Et lovverk som gjør det tydelig at hver enkelt voksen har ansvar for vår sikkerhet, er bra. MEN det er skummelt og skadelig for barn hvis det ikke samtidig gjøres helt klart at all opplysningsplikt og meldeplikt MÅ gjøres etter avtale med barnet. Barnerettighetene sier også at det må gjøres sånn.

Mange av oss har forstått at det vi har sagt er blitt fortalt videre, uten at vi fikk informasjon om det. Det har tatt bort mye tillit, både til de på skolen som har meldt og til barnevernet. Hvis voksne "tar over regien" og melder uten at vi barn vet, blir det nesten umulig å få tillit til barnevernet. Det kjennes umulig å snakke fritt og trygt, verken til de på skolen eller de i barnevernet. Hvis voksne skal melde til barnevernet, må barnet alltid informeres om dette, og det må avtales med barnet når og hvordan dette skal gjøres. Informasjon om det barnet har fortalt, må aldri gå videre til barnevernet – uten at barnet vet. Vi ber dere derfor IKKE å lage lovbestemmelser som ikke tar hensyn til de grunnleggende rettighetene vi har etter FNs barnekonvensjon.

Forandringsfabrikkens vurdering

Hensynet til at mange barn trenger tid til å etablere trygghet til den voksne for å kunne fortelle det viktigste, må veie tyngre enn ønske om rask handling. Unntak er når barn er i direkte livsfare. Kunnskap fra barn viser at barn ofte først bare forteller litt. Det er derfor AVGJØRENDE at opplæringsloven nå forstår dette og ikke ber voksne "løpe av gårde med livet til barn i hendene". **Dette kan gjøre at barn forandrer forklaring, trekker alt tilbake, venter i årevis med å fortelle noe igjen - eller i verste fall aldri mere forteller.**

Ulikt lovverk har instruert oppvekstarbeidere om å melde raskt videre - uten at dette gjøres på en trygg måte og i samarbeid med barnet, Dette har vært direkte skadelig for svært mange barn og ført til at barn ikke forteller eller trekker tilbake det de har begynt å fortelle. Se undersøkelsen Rett og Sikkert for oss (FF Kunnskapssenter, 2019), der 130 barn som har vært i Barnehus deltok, her var dette et av hovedfunnene.

Plikten for å melde fra til barneverntjenesten, må ikke knyttes til at et barn viser atferd. Det vil som tidligere beskrevet, signalisere et gammeldags lovverk. Den nye opplæringsloven må nå tydelig vise at den ser på selvskading, vold, rus eller kriminalitet som SMERTEUTTRYKK og ikke som "normløs atferd". Den nye opplæringsloven skal jo IKKE så vidt vi vet være en lov fra 1950-tallet - men en lov som gjennomgående har inkludert barns grunnleggende rettigheter :-)